

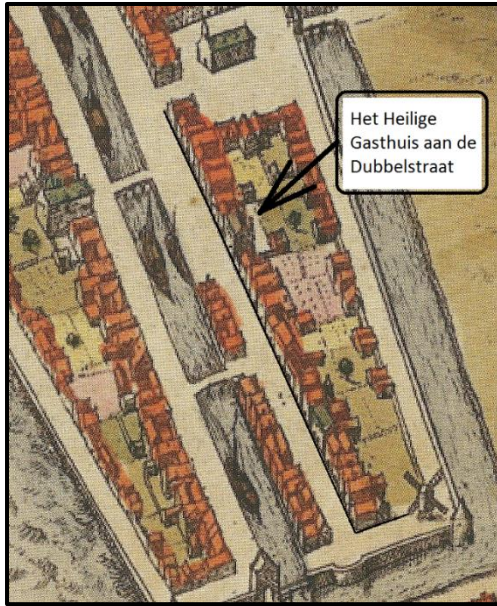
Iets over het Gasthuis in Stavoren

We gaan dit keer naar het einde van de 16^e eeuw. De heren Braun en Hogenberg geven in 1584 een atlas uit waar onder andere plattegronden van de Friese Steden in vogelvlucht zijn te zien. Op de kaart van Stavoren laten zij, vanuit het zuiden gezien, de laat-middeleeuwse stad zien met de stadswallen die rond 1400 in opdracht van Albrecht van Saxon waren aangelegd. De huidige Achterdelft was toen de oostgrens en de Sint Odulphustraat en het Houtland vormden de zuidgrens. Hoewel de plattegrond niet zo nauwkeurig is getekend vallen er toch een aantal dingen op.

Onder andere dat de cartograaf niet alle huizen met een rood dak heeft ingekleurd, maar sommige met een blauw dak. Wij denken dat hij dit niet zonder reden deed. De cartograaf wilde volgens ons daarmee laten zien wat de belangrijkste gebouwen van de stad waren. Mogelijk had dit zelfs een strategisch doel. Zo zien we dat de kerk, het raadhuis, een hoofdgebouw in het blokhuis en nog een aantal andere gebouwen blauwe daken hebben.

We stappen nu over naar een fragment uit "De Silehammer" uit 2011, een periodiek van de Historische Vereniging IJsselham. In dit artikel wordt verwezen naar een onderzoek van de historicus Hans Mol over het Odulphusklooster.

"In 1398 wreekte de Hollandse graaf Albrecht van Beieren de dood van zijn kinderloos gebleven oom Willem IV door Stavoren plat te branden. Vanwege de Hollands-Friese oorlogstroebelen was de abdij te Stavoren van 1396 tot 1414 praktisch geheel verlaten door de monnikengemeenschap, die haar toevlucht in de

Fragment Staveren uit de atlas van Braun en Hogenberg

stad had gezocht en in 1415 toestemming van bisschop Frederik van Blankenheim kreeg aldaar een klooster in te richten, gereed 1419, in een aan haar toebehorend hospitaal. In 1340 was er nog strijd geweest om de kapel van het gasthuis, kort tevoren door de burgers opgericht, want dat betekende inkomstenderving voor de abt. De abt was met een deel van de monniken al in 1415 uitgeweken naar de uithof in Rijs. Een ander deel nam de wijk

naar Hemelum - waar dus al het St.-Nicolaasklooster voor vrouwen bestond - en stichtte daar het klooster Vallis Sancte Marie, Mariëndal. In 1494 volgden ook de abt en de overgebleven Staverse monniken. De Benedictijnen van Stavoren-Hemelum sloten zich in 1495 aan bij de Unie van Bursfeld (Duitsland, aan de Weser), een hervormingsgezinde beweging, met strikte naleving van het armoede-ideaal”.

Op 21 februari 1340 schrijft Johannes, bisschop van Utrecht, aan Schout en Schepenen en de bevolking van Stavoren, dat zijn vicarus naar Friesland komt om het nieuwe Hospitaal, dat met zijn toestemming in hun stad is opgericht, in te wijden (naar een

vroeg 16e eeuwse cartularicum aan het St. Odulphus klooster dat in Tresoar te Leeuwarden bewaard wordt).

In het begin van de 17^e eeuw vinden we bij de verkoop van diverse huizen en landerijen in en rond Staveren de vermelding dat de kopers een jaarlijkse pachtsom ten behoeve van het Gasthuis waren verschuldigd. De pacht kon variëren van 4 tot 23 stuivers per jaar voor een huis. Voor landerijen in de pas drooggelegde Staverse Meren werd soms veel meer bedongen. Zo vonden we dat in 1646 een stuk land in Abts Fenne verkocht werd met de verplichting jaarlijks wel 2 carolus gulden te voldoen aan de gasthuisvoogden van de **Heilige Geest** of het **Gasthuis** van de stad.

Wat is er verder bekend over dat Gasthuis of Hospitaal?

Volgens het onderzoek van Hans Mol maakten de uitgeweken kloosterlingen vanaf 1419 tot 1494 gebruik van een bestaand hospitaal binnen de toenmalige stadswallen. Dit zijn dezelfde stadswallen die nog op het kaartje van Braun en Hogenberg uit 1588 zijn te zien.

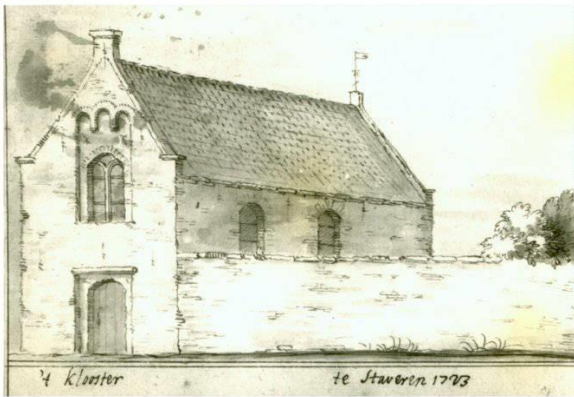
Kijken we nauwkeuriger naar dat kaartje dan zien we aan de zuidoostzijde van de Delft een wat groter gebouw met een blauw dak. Wij hebben sterk de indruk dat de cartograaf daarmee het bewuste Gasthuis heeft afgebeeld.

Een bevestiging is te vinden in de proclamatie van 30 januari 1633: De curatoren van het nagelaten kind van Andries Lubbes verkopen, bij decreet van het gerecht van Staveren, een huis en stede in het zuidoosterkwartier van de stad tussen de Dubbelstraat en de Oude Stadsgracht en ten noorden staat **'t Heilige Geesthuys**.

Op 10 februari 1641 kopen Baernt Baerntsz Kruse en zijn vrouw Trijn Jansdr, burgers te Staveren, hetzelfde huis en stede voor 414 carolus gulden van de Gasthuisvoogden met toestemming

van Burgemeesteren en Vroetschap. De buurman aan de zuidzijde was ene Sijmen Reijners, die hier ook al in 1633 woonde en ten noorden stond het **Gasthuis**.

Nu zijn we in staat het Gasthuis aan de hand van de verwijzing naar de burenen redelijk nauwkeurig te localiseren. Het stond aan het einde van de Dubbelstraat (later de Dubbele Buurt), ongeveer ter hoogte van het schildersbedrijf G. Pruis, Voorstraat 99.

't Klooster te Staveren 1723 door J. Stellingwerf

Op het bijgevoegde kaartje is te zien dat het bewuste gebouw, niet alleen vanwege de kleur van het dak, afwijkt van de andere gebouwen. Het staat met de lange gevel aan de straatzijde en lijkt aan de zuidzijde vrij te staan, mogelijk aan een

steeg, het heeft een soort achterplaats waar een muur langs loopt. Achter de plaats grenst een tuin met boomgaard en tegen de stadsgracht staan een paar bijgebouwen.

Houden we dit beeld vast en nemen we de tekening van J. Stellingwerf met de titel "t Klooster te Staveren 1723" erbij dan komt dit wel heel toevallig met elkaar overeen.

We weten dat het Begijnenklooster in het noordoosterkwartier van de stad tot 1549 heeft bestaan en dat de kloosterlingen in het hospitaal of gasthuis in 1494 al waren vertrokken.

Wat tekende Jacobus Stellingwerf nu in 1723? Wij denken dat hij het Gasthuis tekende, dat alleen nog in de herinnering van de Staversen als klooster bekend stond. Het is bekend dat Jacobus, afkomstig uit Amsterdam (1667-1723), niet alles zelf schetste. Hij kreeg namelijk schetsen van anderen aangeleverd en werkte die op zijn atelier uit. Hij was mogelijk op zoek naar een afbeelding van het oude Klooster van Staveren en heeft de toegezonden schets die vanuit de steeg is gemaakt, zonder het te controleren, als het echte klooster bestempeld. Het is een hypothese, maar wel een aantrekkelijke...

Studiegroep Oud Staveren, Rob Boom

***